

บทความรับเชิญ

รูปแบบการประเมินภายใน เพื่อขับเคลื่อนงานวิจัยเพื่อพัฒนาเชิงพื้นที่

มนตรี สังข์ทอง

สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลสุวรรณภูมิ
อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 13000

อีเมลล์: sonktong@yahoo.com

บทคัดย่อ

รูปแบบการประเมินภายในเพื่อขับเคลื่อนงานวิจัยเพื่อพัฒนาเชิงพื้นที่มีวัตถุประสงค์เพื่อ รวบรวมสารสนเทศที่จำเป็นเพื่อใช้ในการบริหารจัดการโครงการให้บรรลุตามเป้าหมาย รวมถึงการทำหน้าที่ตัดสินคุณค่าของโครงการ รูปแบบการประเมินพัฒนาจากการบูรณาการแนวคิดการประเมิน 3 รูปแบบ คือ 1) แนวคิดการประเมินเชิงระบบ โดยแบ่งตัวชี้วัดเป็น 3 ประเภท คือ ตัวชี้วัดปัจจัยนำเข้า ตัวชี้วัดกระบวนการ และตัวชี้วัดผลลัพธ์ 2) แนวคิดการประเมินแบบพหุวิธี อาศัยการเก็บรวบรวมข้อมูลแต่ละตัวชี้วัดด้วยวิธีเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ และ 3) แนวคิดการประเมินแบบกัลยาณมิตร โดยเน้นการพัฒนา ส่งเสริม และสนับสนุนการดำเนินงานหรือโครงการต่างๆ อย่างเป็นรูปธรรม มี 4 ขั้นตอน คือ 1) ส่งเสริมและพัฒนา 2) สร้างศรัทธาต่อนักประเมิน 3) เพียรประเมินแบบกัลยาณมิตร และ 4) ชี้นำและเสริมแรงการพัฒนา สำหรับการประเมินตามรูปแบบดังกล่าวประกอบด้วย 9 ขั้นตอน คือ ขั้นที่ 1 วิเคราะห์โครงการ ขั้นที่ 2 ประชุมพูดคุยกับผู้บริหารหน่วยจัดการงานวิจัยเชิงพื้นที่ ขั้นที่ 3 ออกแบบการประเมิน ขั้นที่ 4 กำหนดเครื่องมือและวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล ขั้นที่ 5 ประเมินปัจจัยนำเข้า ขั้นที่ 6 ประเมินกระบวนการ ขั้นที่ 7 ประเมินผลลัพธ์ ขั้นที่ 8 รายงานผลการประเมินด้วยวาจา และขั้นที่ 9 ส่งรายงานการประเมินฉบับสมบูรณ์ ภายหลังจากทดลองใช้ในระยะที่ 1 และระยะที่ 2 ได้ผลเป็นที่น่าพอใจ และจากการสะท้อนมุมมองของผู้ทรงคุณวุฒิ สกว. จึงได้สรุปบทเรียนจากการดำเนินการประเมินดังกล่าวและนำเสนอ “รูปแบบการประเมินภายในเพื่อขับเคลื่อนงานวิจัยเพื่อพัฒนาเชิงพื้นที่” เพื่อเป็นเครื่องมือหนึ่งในการจัดการงานวิจัยเพื่อพัฒนาเชิงพื้นที่ต่อไป

คำสำคัญ: รูปแบบการประเมิน การประเมินภายใน การบริหารจัดการงานวิจัย งานวิจัยเพื่อพัฒนาเชิงพื้นที่ หน่วยจัดการงานวิจัยเชิงพื้นที่

Invited Article:

Internal Evaluation Model to Drive Area-Based Collaborative Research

Montri Sangthong

*Research and Development Institute, Rajamangala University of Technology
Suvarnabhumi, Phranakhon Si Ayutthaya District, Phranakhon Si Ayutthaya Province,
Thailand 13000*

E-mail: sonktong@yahoo.com

Abstract

The internal evaluation model to drive area-based collaborative research were aimed at gathering the information essential for project administration to achieve its goal. Furthermore, they were also aimed to evaluate the significance of the project. The models were developed by integrating 3 concepts of evaluation: 1) systematic evaluation which consisted of 3 indicators, namely, input indicators, process indicators, and output indicators; 2) mixed methods evaluation of which the qualitative and quantitative data from each indicators were collected; and 3) amicable assessment whose focus were to develop, promote, and support the operations and projects objectively. The amicable assessment was composed of 4 processes aiming at: 1) the promotion and development; 2) establishing trust for evaluators; 3) carrying out amicable assessment and 4) giving direction and reinforce the development. In respect of the evaluation models, there were 9 processes involved: 1) project analysis; 2) meeting with the board members of the unit of area-based collaborative research; 3) designing the evaluation; 4) determining the instruments and the methods of data collection; 5) input evaluation; 6) process evaluation; 7) output evaluation; 8) oral report on the result of evaluation; and 9) submission of the complete evaluation report.

Keywords: Evaluation model, Internal evaluation, Research management, Area-based collaborative research, Unit of area-based collaborative research

บทนำ

มหาวิทยาลัยเป็นหน่วยงานที่มีพันธกิจเพื่อการสอน วิจัย บริการวิชาการ และทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม โดยมหาวิทยาลัยส่วนใหญ่ในประเทศไทยได้ประกาศไว้ในรูปแบบของปรัชญา วิสัยทัศน์ และพันธกิจของมหาวิทยาลัย เพื่อสื่อสารถึงการนำวิชาการ คือ การเรียนการสอน วิจัย และบริการวิชาการไปใช้ในการพัฒนาหรือแก้ปัญหาของชุมชนหรือท้องถิ่น (ปิยะวัติ บุญ-หลง, 2559) งานวิจัยเพื่อพัฒนาเชิงพื้นที่ (Area-based collaborative research for development) หรืองานวิจัย ABC เป็นรูปแบบงานวิจัยและพัฒนาที่สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ได้พัฒนาขึ้นในปี พ.ศ. 2548 – 2555 โดยนำกระบวนการวิจัยไปใช้ในการขับเคลื่อนการพัฒนาในพื้นที่จริง ด้วยข้อมูลและความรู้ที่เกิดจากการวิจัย (กิตติ สัจจาวัฒนา, 2560) ผลการดำเนินงานในระยะทดลอง (พ.ศ. 2555 – 2556) ซึ่ง สกว. ได้ให้ทุนอุดหนุนเชิงสถาบันกับมหาวิทยาลัย จำนวน 7 แห่ง พบว่ามหาวิทยาลัยแต่ละแห่งมีการวางระบบการจัดการงานวิจัยเชิงพื้นที่แตกต่างกัน และสิ่งที่เป็นปัญหาในการจัดการที่สำคัญเหมือนกัน คือ การค้นหานักวิจัยเพื่อทำงานวิจัยเพื่อพัฒนาเชิงพื้นที่ค่อนข้างยาก รวมถึงการบริหารจัดการความร่วมมือจากนักวิจัยที่มาจากต่างศาสตร์ต่างคณะ เป็นสิ่งที่ท้าทายการทำงานของ สกว. เป็นอย่างยิ่ง

สำหรับระยะขยายผล (พ.ศ. 2557 – 2559) เครือข่ายองค์การบริหารการวิจัยแห่งชาติ (คอบช.) ได้ร่วมมือกับ สกว. ในการจัดการทุน โดยมีมหาวิทยาลัยได้รับทุนสนับสนุนเพิ่มเติมจำนวน 9 แห่ง และอีก 1 สถาบัน คือ สถาบันคลังสมองของชาติ ร่วมกับมหาวิทยาลัยที่ได้ทุนต่อเนื่องจากระยะทดลองอีก 7 แห่ง โดยได้วางกรอบการดำเนินงานนอกเหนือจากการพัฒนาและสนับสนุนการวิจัยและการสร้างนวัตกรรมเพื่อแก้ปัญหาและพัฒนาพื้นที่แล้ว สิ่งที่มีความสำคัญอย่างยิ่งคือ การพัฒนาระบบและกลไกจัดการงานวิจัยของมหาวิทยาลัยในพื้นที่ (เบญจมาศ ตีระมาศวณิช และ สิลลาภรณ์ บัวสาย, 2558) เนื่องจากกลไกการบริหารจัดการงานวิจัยมีความสำคัญอย่างยิ่งในการขับเคลื่อนการดำเนินงานวิจัยเพื่อพัฒนาพื้นที่ ดังที่สิลลาภรณ์ บัวสาย (2558) กล่าวว่า “งานวิจัยที่ดีและนักวิจัยที่เก่งจะเกิดขึ้นได้ดีและง่ายจากระบบบริหารจัดการที่ดี”

การบริหารทุนวิจัยของมหาวิทยาลัยไทยส่วนใหญ่จะคล้ายคลึงกันโดยเฉพาะกลุ่มที่ได้รับทุนอุดหนุนจากงบประมาณแผ่นดินจะมีขั้นตอน คือ 1) การประเมินและจัดลำดับข้อเสนอโครงการวิจัยก่อนนำเสนอสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ

2) ชี้แจง/ต่อรองกับสำนักงบประมาณ 3) การจัดสรรทุนต่อนักวิจัย 4) การบริหารเงิน และ 5) การติดตามและประเมินผล (วิจารณ์ พานิช, 2553) ซึ่งปัจจุบันระบบการบริหารจัดการงานวิจัยควรมีการปรับตัวเพื่อให้สามารถทำงานวิจัยซึ่งตอบโจทย์ของศตวรรษที่ 21 ได้ การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการงานวิจัยโดยมหาวิทยาลัยเองจึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง โดยต้องเน้นการกระจายอำนาจ ธรรมาภิบาล และการทำงานเพื่อตอบโจทย์ของสังคม (ปิยะวัติ บุญ-หลง, 2558) เนื่องจากงานวิจัยเป็นกิจกรรมที่ใช้งบประมาณสูง ดังนั้นผลการดำเนินงานต้องมีความคุ้มค่า กลไกที่มีความเหมาะสมอย่างยิ่งในการทวนสอบความคุ้มค่า คือ การประเมิน ทั้งนี้เมื่อดำเนินการประเมินแล้ว ผลการประเมินต้องมีการเผยแพร่และส่งผลกระทบต่อการจัดสรรทรัพยากรด้วย (วิจารณ์ พานิช, 2553)

ดังนั้นรูปแบบการประเมินที่เหมาะสมจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งในการหนุนเสริมการบริหารจัดการงานวิจัย โดยที่ “รูปแบบการประเมินภายในเพื่อขับเคลื่อนงานวิจัยเพื่อพัฒนาเชิงพื้นที่” เป็นรูปแบบที่พัฒนาขึ้นจากปรากฏการณ์การประเมินระบบและกลไกการบริหารจัดการงานวิจัยเชิงพื้นที่และผ่านการทดลองใช้กับหน่วยจัดการงานวิจัยเชิงพื้นที่ของมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลสุวรรณภูมิเพื่อเป็นกลไกหนึ่งในการสะท้อนกลับสารสนเทศเพื่อใช้ในการพัฒนาและปรับปรุงการดำเนินโครงการให้บรรลุตามเป้าหมาย ภายหลังการทดลองใช้ในระยะที่ 1 และระยะที่ 2 ได้ผลเป็นที่น่าพอใจและจากการสะท้อนมุมมองของผู้ทรงคุณวุฒิ สกว. จึงได้สรุปบทเรียนจากการดำเนินการประเมินดังกล่าวและนำเสนอ “รูปแบบการประเมินภายในเพื่อขับเคลื่อนงานวิจัยเพื่อพัฒนาเชิงพื้นที่” เพื่อเป็นเครื่องมือหนึ่งในการจัดการงานวิจัยเพื่อพัฒนาเชิงพื้นที่ต่อไป

รูปแบบการประเมินภายในเพื่อขับเคลื่อนงานวิจัยเพื่อพัฒนาเชิงพื้นที่

การประเมินระบบและกลไกการบริหารจัดการงานวิจัยของหน่วยจัดการงานวิจัยเชิงพื้นที่ได้กำหนดนิยาม “การประเมินคือ กระบวนการในการรวบรวมสารสนเทศที่จำเป็นเพื่อใช้ในการบริหารจัดการโครงการให้บรรลุตามเป้าหมาย รวมถึงการทำหน้าที่ในการตัดสินคุณค่าของโครงการ” การพัฒนารูปแบบการประเมินภายในเพื่อขับเคลื่อนงานวิจัยเพื่อพัฒนาเชิงพื้นที่อาศัยการบูรณาการ 3 แนวคิดหลัก ได้แก่ 1) แนวคิดการประเมิน

เชิงระบบ 2) แนวคิดการประเมินแบบผสมผสานวิธี และ 3) แนวคิดการประเมินแบบกัลยาณมิตร มีรายละเอียดดังนี้

1) แนวคิดการประเมินเชิงระบบ (System evaluation)

เป็นแนวคิดการประเมินเพื่อการบริหารจัดการโครงการ (Stufflebeam & Shinkfield, 1985; สมหวัง พิธิยานุวัฒน์, 2544) โดยพิจารณาตัวชี้วัดในมิติปัจจัยนำเข้า (Input) กระบวนการ (Process) และผลผลิต (Output) โดยอาศัยกลไกการสะท้อนกลับ ข้อมูล (Feedback) เพื่อปรับปรุงและพัฒนากระบวนการดำเนินงานแต่ละขั้นตอน ซึ่งแนวคิดดังกล่าวสอดคล้องกับกลไกการบริหารจัดการงานวิจัยเชิงพื้นที่ทั้งต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ

1.1) การกำหนดตัวชี้วัด (Indicator) โดยการวิเคราะห์ข้อเสนอโครงการวิจัยที่ได้รับการสนับสนุนจาก สกว. รวมถึงข้อตกลงการดำเนินโครงการ (TOR) และสัมภาษณ์ผู้บริหารหน่วยจัดการงานวิจัยเชิงพื้นที่ เพื่อร่วมกันออกแบบตัวชี้วัดที่สะท้อนกลับสารสนเทศที่สำคัญเพื่อใช้ในการบริหารจัดการงานวิจัยต่อไป โดยแบ่งตัวชี้วัดออกเป็น 3 ประเภท คือ ตัวชี้วัดปัจจัยนำเข้า ตัวชี้วัดกระบวนการ และตัวชี้วัดผลผลิต ทั้งนี้การออกแบบตัวชี้วัดจะครอบคลุมตัวชี้วัดหลัก (Core indicator) ที่ต้องรายงาน สกว. และตัวชี้วัดเพิ่มเติมที่หน่วยจัดการงานวิจัยต้องการทราบเพื่อเป็นสารสนเทศประกอบการขับเคลื่อนการดำเนินการวิจัย

1.2) เกณฑ์การตัดสินคุณค่า โดยใช้เกณฑ์สมบูรณ์ (Absolute criterion) พิจารณาจากข้อเสนอโครงการวิจัยที่ได้รับการสนับสนุนจาก สกว. รวมถึงข้อตกลงการดำเนินโครงการ และสัมภาษณ์ผู้บริหารหน่วยจัดการงานวิจัยเชิงพื้นที่เพื่อร่วมกันกำหนดเกณฑ์สำหรับการตัดสินคุณค่าแต่ละตัวชี้วัด

2) แนวคิดการประเมินแบบผสมผสานวิธี (Mixed-approach evaluation) เป็นกระบวนการเก็บรวบรวมข้อมูลแต่ละตัวชี้วัด โดยอาศัยการเก็บรวบรวมข้อมูลทั้งวิธีการเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณเพื่อใช้จุดเด่นของแต่ละวิธีการมาหนุนเสริมการประเมิน ซึ่งทำให้ได้ข้อมูลทั้งมุมกว้างและเชิงลึก (Greene et al., 1989; รัตนะ บัวสนธ์, 2548) มีรายละเอียดดังนี้

2.1) การออกแบบกลุ่มเป้าหมายผู้ให้ข้อมูล ต้องครอบคลุมผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่สามารถให้ข้อมูลเกี่ยวกับตัวชี้วัดการดำเนินโครงการได้ เช่น นักวิจัยที่ขอรับทุนอุดหนุนการวิจัยเชิงพื้นที่ทั้งที่ได้รับทุนและไม่ได้รับทุน ผู้นำท้องถิ่น ตัวแทนผู้มีส่วนได้ส่วนเสียแต่ละโครงการวิจัย รวมถึงอาจจำเป็นต้องเก็บรวบรวมข้อมูลผู้ที่ไม่มีส่วนร่วมในงานวิจัยเชิงพื้นที่หากต้องการเปรียบเทียบความแตกต่างในบางประเด็น ซึ่งการเก็บรวบรวม

ข้อมูลจากกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกกลุ่มจะทำให้ทราบสารสนเทศอย่างรอบด้านเพื่อใช้ประกอบการตัดสินใจคุณค่าของโครงการ

2.2) เครื่องมือและวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล การเก็บรวบรวมข้อมูลแต่ละตัวชี้วัดด้วยวิธีการเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ มีรายละเอียดดังนี้

2.2.1) การเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพแต่ละตัวชี้วัด วิธีการที่นำมาใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ การสังเกต (Observation) การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) การสนทนากลุ่ม (Focus group discussion) และการสะท้อนคิด (Reflection) ทำให้นักประเมินได้ข้อมูลในเชิงลึกของแต่ละตัวชี้วัด เช่น การสนทนากลุ่มนักวิจัยจะทำให้นักประเมินได้ทวนสอบความสอดคล้องของข้อมูลจากแบบประเมิน ความถี่ในการลงพื้นที่ ทักษะที่ต้องการพัฒนาเพิ่มเติม หรือนักวิจัยต้องการให้หน่วยจัดการงานวิจัยเชิงพื้นที่อำนวยความสะดวกเรื่องใดหรือต้องการให้เข้าไปทำกิจกรรมใดในพื้นที่เพื่อหนุนเสริมการดำเนินโครงการ เป็นต้น สำหรับการสัมภาษณ์หรือการสนทนากลุ่มตัวแทนผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกับโครงการวิจัยจะทำให้ทราบถึงผลการดำเนินงานบางตัวชี้วัด เช่น กระบวนการวิจัย ความถี่ในการลงพื้นที่ของนักวิจัย ทศนคติของชุมชนต่อการดำเนินการวิจัย เป็นต้น ซึ่งการลงพื้นที่เก็บรวบรวมข้อมูลดังกล่าวยังส่งผลทางอ้อมเป็นตัวกระตุ้นให้นักวิจัยมีความกระตือรือร้นในการดำเนินการวิจัย ทำให้ทราบปฏิสัมพันธ์ระหว่างนักวิจัยกับชุมชน รวมถึงสามารถคัดกรองนักวิจัยที่มีความทุ่มเทในการทำงานวิจัยเพื่อพัฒนาเชิงพื้นที่ เพื่อเป็นแกนนำในการวิจัยเชิงพื้นที่ต่อไป สำหรับขั้นตอนในการสัมภาษณ์หรือสนทนากลุ่มเกี่ยวกับตัวชี้วัดผลผลิต ประเด็นที่สำคัญ คือ การคืนข้อมูลผลการวิจัยสู่ชุมชน เพื่อเป็นการทวนสอบใจหิววิจัย การนำไปใช้ประโยชน์ รวมถึงความถูกต้องของข้อมูล ทั้งนี้หากเป็นข้อมูลพื้นฐานของชุมชนจะทำให้ทราบว่าผลการวิจัยสะท้อนข้อมูลที่เป็นจริงของชุมชนหรือไม่ เช่น การศึกษาต้นทุนและผลตอบแทนของการทำนาข้าวและนาแห้ว เมื่อคืนข้อมูลกับตัวแทนผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ถ้าข้อมูลดังกล่าวต่างกับสภาพความเป็นจริงจะได้รับข้อมูลสะท้อนกลับ เพื่อแจ้งนักวิจัยตรวจสอบผลการวิจัย หรือการวิเคราะห์ข้อมูลต่อไป เป็นต้น สำหรับข้อมูลเชิงคุณภาพอาศัยการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยเทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหา

2.2.2) การเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณแต่ละตัวชี้วัด เครื่องมือที่นำมาใช้ในการเก็บรวบรวมที่ได้รับความนิยมอย่างแพร่หลาย คือ แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง

แบบประเมิน แบบทดสอบหรือแบบวัด โดยเครื่องมือดังกล่าวต้องมีคำถามที่ครอบคลุมตัวชี้วัด โดยอาจแบ่งเป็นแบบสัมภาษณ์หรือแบบประเมินตัวชี้วัดของปัจจัยนำเข้า กระบวนการ และ ผลผลิต ทั้งนี้ควรมีการประเมินคุณภาพของแบบสัมภาษณ์ และแบบประเมิน โดยเฉพาะความตรงเชิงเนื้อหา (Content validity) สำหรับแบบทดสอบหรือแบบวัดที่ต้องการประเมินบางตัวชี้วัด เช่น ทักษะการทำงานวิจัยเพื่อสังคม ความไว้วางใจของชุมชน ต่อมหาวิทยาลัย เป็นต้น เครื่องมือจำเป็นต้องมีคุณภาพเพิ่มเติม นอกจากความตรงเชิงเนื้อหา คือ ความตรงเชิงโครงสร้าง (Construct validity) อำนาจจำแนก (Difficulty) และความเที่ยง (Reliability) โดยเครื่องมือดังกล่าวควรมีคุณภาพตามเกณฑ์ของ ศาสตร์การวัดผลและประเมินผล สำหรับการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณจะใช้สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย มัธยฐาน ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และค่าพิสัยกึ่งระหว่างควอร์ไทล์ เป็นต้น สถิติเชิงอนุมาน ได้แก่ ช่วงความเชื่อมั่นหรือการทดสอบค่าเฉลี่ยกลุ่มเดียว (One sample t-test) ช่วงความเชื่อมั่นหรือการทดสอบผลต่างค่าเฉลี่ย (Independent sample t-test) เป็นต้น

ทั้งนี้นักประเมินต้องดำเนินการจัดเก็บข้อมูลแต่ละช่วงเวลาระหว่างที่ดำเนินโครงการวิจัย เช่น ตัวชี้วัดปัจจัยนำเข้า ควรดำเนินการประเมินช่วง 1-3 เดือนที่นักวิจัยเริ่มดำเนินการวิจัยหรือได้รับจัดสรรทุน ตัวชี้วัดกระบวนการควรดำเนินการประเมินระหว่างเดือนที่ 5-7 เพื่อสะท้อนข้อมูลให้กับหน่วยงานวิจัยเชิงพื้นที่ในการจัดกิจกรรมเพื่อหนุนเสริมการดำเนินงานวิจัยในพื้นที่ซึ่งก็คือการประเมินความก้าวหน้า (Formative evaluation) และตัวชี้วัดผลผลิตควรดำเนินการประเมินเมื่อนักวิจัยดำเนินการวิจัยแล้วเสร็จไม่เกิน 1-2 เดือน เพื่อสามารถสะท้อนผลการประเมินให้กับหน่วยงานวิจัยเชิงพื้นที่และผู้ทรงคุณวุฒิ ใช้ประกอบการให้ข้อเสนอแนะนักวิจัยในการปรับแก้รายงานการวิจัยต่อไป

จากแนวคิดของรูปแบบการประเมินดังกล่าวทำให้แต่ละตัวชี้วัดมีการเก็บรวบรวมข้อมูลทั้งเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ ทำให้นักประเมินมีข้อมูลแต่ละตัวชี้วัดที่รอบด้าน จากกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่หลากหลาย ซึ่งนักประเมินจะทำหน้าที่ในการตรวจสอบความสอดคล้องของข้อมูลในแต่ละตัวชี้วัดว่าเป็นไปในทิศทางเดียวกันหรือไม่ โดยอาศัยแนวคิดการตรวจสอบแบบสามเส้า (Triangulation) (สุภางศ์ จันทวนิช, 2548) ถ้าข้อมูลสอดคล้องกันก็สรุปผลการประเมินและเปรียบเทียบกับเกณฑ์เพื่อตัดสินคุณค่าแต่ละตัวชี้วัด ทั้งนี้ถ้าไม่สอดคล้องกันก็จะดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลเพิ่มเติมจน

ข้อมูลอิ่มตัว (Data saturation) และสรุปผลการประเมินเพื่อตัดสินคุณค่าต่อไป

3) แนวคิดการประเมินแบบกัลยาณมิตร (Amicable assessment) เป็นรูปแบบการประเมินที่เน้นการพัฒนา ส่งเสริม และสนับสนุนการดำเนินงานหรือโครงการต่างๆ อย่างเป็นรูปธรรม โดยมี 4 ขั้นตอน สามารถนำมาบูรณาการสำหรับการประเมินภายในเพื่อขับเคลื่อนงานวิจัยเพื่อพัฒนาเชิงพื้นที่ ดังนี้ (สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน), 2551)

ขั้นที่ 1 ส่งเสริมและพัฒนา เป็นการสร้างเจตคติที่ดีต่อนักวิจัย และหน่วยจัดการงานวิจัยเชิงพื้นที่เกี่ยวกับการประเมิน คือ กลไกแห่งการพัฒนาที่ใช้การจับผิด

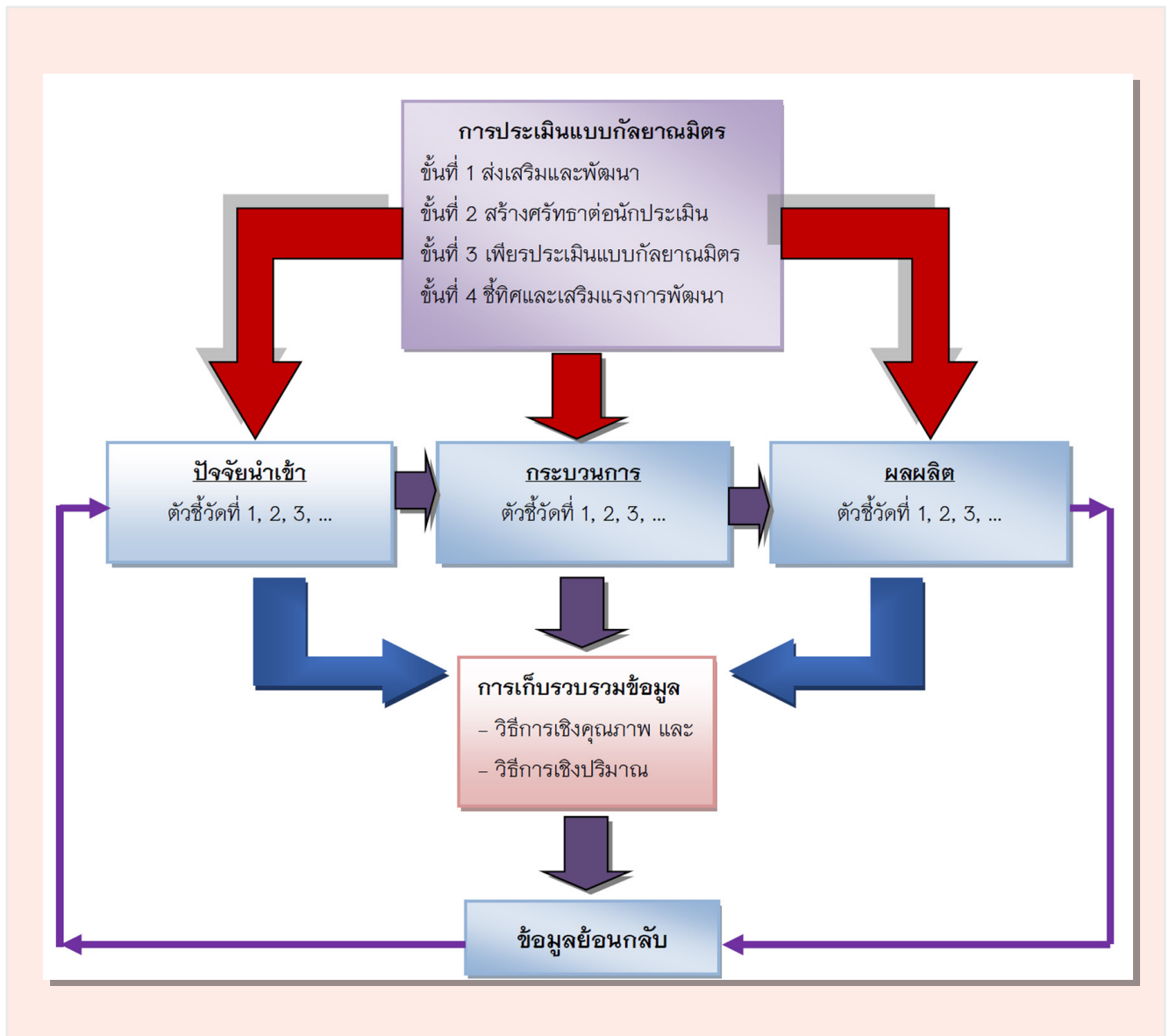
ขั้นที่ 2 สร้างศรัทธาต่อนักประเมิน เป็นการสร้างความไว้วางใจระหว่างนักประเมินและผู้รับการประเมิน คือ หน่วยจัดการงานวิจัยเชิงพื้นที่ และนักวิจัย โดยนักประเมินต้องมีความเป็นมืออาชีพ มีความเป็นอิสระ และมีความเป็นกลาง โดยใช้หลักกัลยาณมิตรธรรม 7 ประการ คือ น่ารัก (ปิโย) นำเคารพ (ครุ) น่ายกย่อง (ภาวนิโย) รู้จักพูดให้ได้ผล (วตฺตา จ) อุตุนต่อถ้อยคำ (วจนฺทฺชโม) อธิบายเรื่องซับซ้อนให้เข้าใจง่าย (คมฺภีรญฺจ กถํ คุตฺตา) และไม่แนะนำในเรื่องเหลวไหล (โน จญฺฐาเน นิโยชเย) (พระพรหมคุณาภรณ์, 2560)

ขั้นที่ 3 เพียรประเมินแบบกัลยาณมิตร เป็นการประเมินตามสภาพจริงเพื่อพัฒนาสู่มาตรฐานหรือผ่านเกณฑ์ที่กำหนดไว้ร่วมกัน

ขั้นที่ 4 ชี้นำและเสริมแรงการพัฒนา เป็นการให้ข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์อย่างจริงจังต่อนักวิจัย และหน่วยจัดการงานวิจัยเชิงพื้นที่ รวมถึงชื่นชมในความสำเร็จ ความทุ่มเทของนักวิจัย และหน่วยจัดการงานวิจัยในการทำงานวิจัยเชิงพื้นที่ภายใต้แนวคิดที่ สมหวัง พิธิยานุวัฒน์ (2544) ได้นำเสนอไว้ คือ “มิตรแท้ย่อมบอกในสิ่งที่จริง โดยไม่ลืมหึงที่จะให้กำลังใจเพื่อการพัฒนาอย่างถูกต้องทิศทาง”

ผู้ทำหน้าที่ในการประเมิน หรือนักประเมิน ควรเป็นผู้ที่มีหน้าที่รับผิดชอบโดยตรงเกี่ยวกับงานวิจัยของหน่วยงาน ทั้งนี้ต้องไม่ใช่ผู้บริหารหน่วยจัดการงานวิจัยเชิงพื้นที่ เพื่อไม่ให้เกิดความลำเอียง และควรเป็นผู้มีประสบการณ์เกี่ยวกับงานวิจัยเชิงประเมินและมีความเข้าใจพื้นฐานเกี่ยวกับระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ

จากที่กล่าวมาข้างต้นสามารถนำเสนอรูปแบบการประเมินภายในเพื่อขับเคลื่อนงานวิจัยเพื่อพัฒนาเชิงพื้นที่ ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 รูปแบบการประเมินภายในเพื่อขับเคลื่อนงานวิจัยเพื่อพัฒนาเชิงพื้นที่

ขั้นตอนการประเมิน

รูปแบบการประเมินภายในเพื่อขับเคลื่อนงานวิจัยเพื่อพัฒนาเชิงพื้นที่ได้ออกแบบขั้นตอนการดำเนินการประเมิน ดังนี้

ขั้นที่ 1 วิเคราะห์โครงการ ที่หน่วยจัดการงานวิจัยได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยเชิงพื้นที่จาก สกว. และโครงการย่อยที่ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากหน่วยจัดการงานวิจัยเชิงพื้นที่

ขั้นที่ 2 ประชุม พุดคุย กับผู้บริหารหน่วยจัดการงานวิจัยเชิงพื้นที่ เพื่อกำหนดตัวชี้วัดและเกณฑ์การประเมินผลร่วมกัน

ขั้นที่ 3 ออกแบบการประเมิน โดยบูรณาการแนวคิดการประเมินเชิงระบบ แนวคิดการประเมินเชิงผลงานวิธี และแนวคิดการประเมินแบบกัลยาณมิตร

ขั้นที่ 4 กำหนดเครื่องมือและวิธีการ เก็บรวบรวมข้อมูลแต่ละตัวชี้วัด

ขั้นที่ 5 ประเมินปัจจัยนำเข้า โดยการประเมินตัวชี้วัดของปัจจัยนำเข้าเพื่อพิจารณาความเหมาะสมของการดำเนินการ รวมถึงให้ข้อเสนอแนะเพื่อการปรับปรุงและพัฒนากับหน่วยจัดการงานวิจัยเชิงพื้นที่และผู้ที่เกี่ยวข้อง

ขั้นที่ 6 ประเมินกระบวนการ การประเมินตัวชี้วัดกระบวนการถือว่าการประเมินความก้าวหน้าเพื่อหนุนเสริมการดำเนินงานวิจัยเพื่อพัฒนาเชิงพื้นที่ ซึ่งสารสนเทศในขั้นตอนนี้จะเป็นประโยชน์ต่อหน่วยจัดการงานวิจัยเชิงพื้นที่ เพื่อดำเนินกิจกรรมที่สอดคล้องกับความต้องการของนักวิจัยหรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเพื่อหนุนเสริมการดำเนินงานของโครงการย่อย

ขั้นที่ 7 ประเมินผลผลิต การประเมินตัวชี้วัดผลผลิตเป็นการประเมินสรุปรวมผลการดำเนินงาน (Summative evaluation) โดยก่อนการประเมินผลผลิตนักประเมินควรดำเนินการวิเคราะห์รายงานวิจัยของโครงการย่อยเบื้องต้นเพื่อใช้ในการคืนข้อมูลต่อตัวแทนผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เพื่อทวนสอบโจทย์วิจัย กระบวนการวิจัย และการใช้ประโยชน์จากผลการวิจัย

ขั้นที่ 8 รายงานผลการประเมินด้วยวาจา ต่อนักวิจัย หน่วยจัดการงานวิจัยเชิงพื้นที่ และผู้ทรงคุณวุฒิ พร้อมทั้ง

วิเคราะห์การยอมรับผลการประเมินจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง

ขั้นที่ 9 ส่งรายงานการประเมินฉบับสมบูรณ์

จากขั้นตอนดังกล่าวข้างต้น สามารถสรุปให้เห็นความสัมพันธ์ได้ดังภาพที่ 2

สรุป

รูปแบบการประเมินภายในเพื่อขับเคลื่อนงานวิจัยเพื่อพัฒนาเชิงพื้นที่ พัฒนาขึ้นเพื่อให้สารสนเทศที่จำเป็นต่อการจัดการงานวิจัยเชิงพื้นที่ต่อผู้ที่เกี่ยวข้องโดยเฉพาะนักวิจัยและหน่วยจัดการงานวิจัยเชิงพื้นที่ มิได้มีเป้าหมายเพื่อจับผิด ตรวจสอบการดำเนินงานแต่อย่างใด แต่อยู่ภายใต้การให้คำแนะนำแบบกัลยาณมิตรที่ทำให้ได้รับการยอมรับจากผู้ที่เกี่ยวข้องเพื่อใช้ในการหนุนเสริมการดำเนินการวิจัยในส่วนที่เกี่ยวข้องต่อไป

ภาพที่ 2 ขั้นตอนการประเมินตามรูปแบบการประเมินภายในเพื่อขับเคลื่อนงานวิจัยเพื่อพัฒนาเชิงพื้นที่

บรรณานุกรม

- กิตติ ลัจจาวัดมา. 2560. งานวิจัยเพื่อพัฒนาเชิงพื้นที่ รูปแบบงานวิจัยใหม่ที่ท้าทายกระบวนการค้นคว้าวิจัยของประเทศไทย. *วารสารวิจัยเพื่อการพัฒนาเชิงพื้นที่*. 9(1); 3-7.
- เบญจมาศ ตีระมาศวณิช และ สีสลาภรณ์ บัวสาย. 2558. การพัฒนาขีดความสามารถและบทบาทของมหาวิทยาลัยในการรับใช้พื้นที่ด้วยกระบวนการวิจัย. *บนเส้นทางสู่มหาวิทยาลัยรับใช้พื้นที่: 15 กรณีศึกษามหาวิทยาลัยไทย*. โครงการความร่วมมือเพื่อพัฒนางานวิจัยเชิงพื้นที่ ระหว่าง มวล. และ สกว. นครศรีธรรมราช. 167 น.
- ปิยะวัติ บุญ-หลง. 2558. คำนิยาม. *บนเส้นทางสู่มหาวิทยาลัยรับใช้พื้นที่: 15 กรณีศึกษามหาวิทยาลัยไทย*. โครงการความร่วมมือเพื่อพัฒนางานวิจัยเชิงพื้นที่ ระหว่าง มวล. และ สกว. นครศรีธรรมราช. 167 น.
- ปิยะวัติ บุญ-หลง. 2559. มหาวิทยาลัยกับงานวิชาการเพื่อสังคม. *งานวิชาการเพื่อสังคม: หลักการและวิธีการ*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). สถาบันคลังสมองของชาติ. กรุงเทพฯ. 104 น.
- พระพรหมคุณาภรณ์. 2560. *กัลยาณมิตรธรรม 7*. จาก http://www.84000.org/tipitaka/dic/d_item.php?i=278. สืบค้นเมื่อ 7 เมษายน 2560.
- รัตน์ บัวสนธ์. 2548. *ทิศทางและอาณาบริเวณการประเมิน*. สวรรค์วิถีการพิมพ์. นครสวรรค์. 223 น.
- วิจารณ์ พานิช. 2553. *การบริหารงานวิจัย แนวคิดจากประสบการณ์*. (พิมพ์ครั้งที่ 4). สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย. กรุงเทพฯ. 256 น.
- สมหวัง พิธิยานุวัฒน์. 2544. *วิธีวิทยาการประเมิน: ศาสตร์แห่งคุณค่า*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. กรุงเทพฯ. 369 น.
- สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน). 2551. *คู่มือการประเมินคุณภาพภายนอกระดับอุดมศึกษา รอบที่สอง (พ.ศ. 2549-2553)*. สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน). กรุงเทพฯ. 139 น.
- สีลาภรณ์ บัวสาย. 2558. คำนำ. *บนเส้นทางสู่มหาวิทยาลัยรับใช้พื้นที่: 15 กรณีศึกษามหาวิทยาลัยไทย*. โครงการความร่วมมือเพื่อพัฒนางานวิจัยเชิงพื้นที่ ระหว่าง มวล. และ สกว. นครศรีธรรมราช. 167 น.
- สุภางค์ จันทวานิช. 2548. *วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ*. (พิมพ์ครั้งที่ 13). สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. กรุงเทพฯ. 233 น.
- Greene, J.C. et al. 1989. Toward a conceptual framework for mixed-method evaluation designs. In *Educational evaluation and policy analysis*. Fall. 21(3); 255-274.
- Stufflebeam, D.L. & Shinkfield, A.J. 1985. *Systematic evaluation*. Kluwer-Nijhoff. Boston.